

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
t.a.v. minister Paul, minister voor Primair en Voortgezet Onderwijs
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Barneveld, 28 september 2023

Betreft: voorstel in het kader van de actualisatie van de aanbods- en kerndoelen PO, onderdeel "oriëntatie op jezelf en de wereld"

Geachte mevrouw Paul,

Stichting EMB Nederland en ondergetekende samenwerkingspartners willen u graag wijzen op het volgende hiaat in de aanbods- en kerndoelen en de betreffende burgerschapscompetenties wijzen en oproepen tot het herstellen hiervan.

Met grote verbazing hebben wij in het overzicht van bovengenoemde aanbodsdoelen moeten constateren dat de competenties "omgaan met een handicap of ziekte (chronisch) bij jezelf of anderen" en "verkennen wat de samenleving biedt voor mensen met een handicap of (chronische) ziekte" niet tot de burgerschapscompetenties worden gerekend. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de competities die gaan over (het omgaan met en verkennen van) leefgewoonten, sekse, leeftijd, religie en culturele achtergronden, zoals: "kennismaken met gebruiken, leefgewoonten en feestdagen vanuit verschillende culturele achtergronden in de eigen omgeving (bijv. eetgewoonten, kleding, bouwstijlen) (b)" "kennismaken met gebruiken en feestdagen bij verschillende levensbeschouwingen (geestelijke stromingen) (b)" "onderzoeken van gebruiken, leefgewoonten en feestdagen van mensen met verschillende culturele achtergronden in de wereld (b)" "bespreken wat de invloed is van sekse, cultuur, leeftijd op leefgewoonten en samenleven (b)"

In het kader van de recente uitbreiding van artikel 1 van de grondwet met "seksuele gerichtheid" en "handicap"¹ en in het kader van het programma "Onbeperkt Meedoen" vanuit de Rijksoverheid² vinden wij het onbegrijpelijk dat in de aanbods- en kerndoelen voor het Primair Onderwijs het hebben van een handicap of chronische ziekte, en het omgaan hiermee, uitsluitend wordt benoemd onder de inhoudslijn "Planten, dieren en de mens", cluster "gezondheid en hygiëne" en niet bij de een van de inhoudslijnen "De samenleving" of "Jezelf en de ander", cluster "samen leven en samen werken". Daarnaast dat zij niet tot de burgerschapscompetenties worden gerekend.

---

¹ (<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/rechten-van-mensen-met-een-handicap/nieuws/2023/01/17/non-discriminatiegronden-grondwet-uitgebreid-met-handicap-en-seksuele-gerichtheid>)

² (<https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuwsbrieven/onbeperkt-meedoen/2019/04>)

Waar de overheid door middel van uitbreiding van artikel 1 met “handicap” en “seksuele gerichtheid” en met programma Onbeperkt Meedoen laat zien te willen focussen op de persoon en niet op de geaardheid of handicap wordt hier in de kerndoelen helemaal aan voorbij gegaan en is dit niet terug te zien. De aanbods- en kerndoelen leren kinderen daarmee ook niet aan om voorbij de handicap te kijken en de degene met zijn/haar beperking als persoon te erkennen. Dit is ons inziens een miskenning van een mensenrecht en een discrepantie tussen uw beleidsrichting en het onderwijscurriculum. Wij zouden u daarom willen oproepen om samen met het SLO te komen tot een kleine aanpassing van de aanbods- en kerndoelen, die grote waarde heeft.

Een handicap is niet iets wat uitsluitend komt door of te maken heeft met een gezonde leefstijl en heeft slechts in zeer beperkte mate per definitie te maken met de maakbaarheid van het leven. Het hebben van een handicap of chronische ziekte maakt niet “wie je bent”, maar helaas, bepaalt het wel, de mate waarin je wordt getolereerd en wordt erkent door de samenleving en in hoeverre je mee mag/kan doen in die samenleving. In de manier hoe de aanbods- en kerndoelen momenteel zijn ingericht, reflecteert duidelijk deze manier van denken en bijbehorende basishouding. Zij houden hiermee dit denken en handelen in stand en sluiten mijns inziens niet aan bij de ingezette beweging “naar inclusiever onderwijs”.

Waar deze beweging, de Werkagenda Inclusief Onderwijs, de Lokale Inclusie Agenda’s van gemeenten en initiatieven als Samen naar Schoolklassen en de Speeltuinbende juist op willen focussen, is dat we inzetten op samen leven, samen spelen en bewegen, samen leren en het inrichten van de ruimte om je heen voor iedereen, ongeacht handicap of chronische ziekte. Immers, een samenleving die zowel in gedrag als in “de ruimte om je heen” rekening houdt met mensen met een beperking is ook een “veilige samenleving”.

U ziet: het wegzetten van handicap en chronische ziekte bij slechts “gezondheid en hygiëne gaat voorbij aan de inclusieve beweging die is ingezet en de inclusieve samenleving die we graag willen zijn. Ook in de Werkagenda Inclusief Onderwijs wordt verwezen naar verbinding met de doorontwikkeling van het curriculum en de kerndoelen.

“In 2022 is SLO [in opdracht van](#) van het ministerie van OCW gestart om samen met het onderwijsveld concrete en actuele kerndoelen te ontwikkelen voor Nederlands, rekenen en wiskunde, burgerschap en digitale geletterdheid. Deze conceptkerndoelen van Nederlands en rekenen en wiskunde worden in de zomer van 2023 opgeleverd. De conceptkerndoelen burgerschap en digitale geletterdheid volgen eind van het jaar. Ook wordt verkend hoe het Referentiekader Taal en Rekenen zich verhoudt tot deze geactualiseerde doelen en welke eventuele aanpassingen daarop nodig zijn.”³

In het kader van de voorgenomen actualisatie zouden wij daarom graag zien, dat handicap en chronische ziekte ook wordt genoemd in de inhoudslijst “Jezelf en de ander” en “De Samenleving” en wordt gelijk gesteld aan omgaan met religie, culturele achtergronden, leeftijd en sekse. Wilt u naar inclusiever onderwijs dan is dit een belangrijke stap in de goede richting. En tevens dat “omgaan met een handicap of ziekte (chronisch) bij jezelf of anderen” en “verkennen wat de samenleving biedt voor mensen met een handicap of (chronische) ziekte” tot de burgerschapscompetenties worden gerekend.

---

³ <https://www.slo.nl/thema/meer/actualisatie-kerndoelen-examenprogramma/actualisatie-kerndoelen/>

Wij danken u bij voorbaat en gaan hierover graag met u en het SLO verder in gesprek. Uiteraard denken wij graag constructief met u mee hoe de aanbods- en kerndoelen PO hier beter bij kunnen aansluiten.

Met vriendelijke groet,
namens het bestuur

Miranda Leeuwis, bestuurslid EMB Nederland
info@embnederland.nl

Deze brief wordt ondersteund door Kansplus, Helpende Handen, Sien, Dit Koningskind en 2CU.

